

A BTM Aquincumi Múzeuma több mint 100 éve folytatja az aquincumi polgári település K-i részének, romterületének régészeti feltárását és állagmegővését. A munka az 1960-as években indult és kisebb-nagyobb megszakításokkal napjainkban is tart. Az utóbbi néhány év viszontagságos időjárása sajnos nagyon megviselte a romkert D-i részén található, több évtizede kiásott és helyreállított romokat, amelyeknek újabb, modernebb módszerekkel történő kutatására eddig nem volt mód. Az „Aquincum polgárváros, déli régió: a XII. épület pincéje és a Nagy Közfürdő meleg vizes helyiségének régészeti kutatása és állagmegővése” c. NKA pályázat célja volt a város két, legkritikusabb pontján lehetőség szerint kisebb volumenű régészeti munka elvégzése és a beomlott falak, sérült védőtető és a meleg vizes helyiségbe vezető lépcső helyreállítása. Mindkét pont a látogató útvonalba esik, így kiemelten fontos volt, hogy azok balesetmentesen megközelíthetők legyenek.

A XII. ház pincéje (ún. Jégverem): Az aquincumi polgárváros D-i, ún. iparos negyedében főként hosszúkás alaprajzú, egymásba nyíló helyiségekkel ellátott házak álltak, amelyek első feltárására a 19. század végén került sor. A XII. épület is ilyen hosszúház volt, amelyhez pince is tartozott (ún. Jégverem). A helyiség K-i és Ny-i hosszanti falai a heves esőzések miatt az utóbbi években megrongálódtak és részben beszakadtak, balesetveszélyessé téve a látogatóknak a megközelítést. A konzerváló munka során először ipari hálóval lekerítettük a látogatók elől a veszélyes területet, majd a pincéből kitisztítottuk a beomlott kőanyagot (ezt – műemléki területről lévén szó – külön agrofóliára deponáltuk). A munka során kevés római kori leletanyag is előkerült: házi-kerámia töredékek, állatcsont. Ezt követően a római kori falakat letisztítottuk, mögéjük földet töltöttünk vissza, majd sor került a falak felfalazására. Itt – a korábbi helyreállítási munkák során végzett feltöltés miatt – régészeti réteget már nem tudtunk dokumentálni.

A Nagy Közfürdő: A polgárváros elsőként feltárt épülete a városközpontban található ún. Nagy Közfürdő volt, amely klasszikus római mintát követ. A főtca mentén álló hatalmas épületkomplexum ún. meleg vizes helyisége szintén ki van téve az időjárás viszontagságainak, így veszélyessé vált a terem lépcsőjének korlátja, illetve a medence védőtetejét is fel kellett újítani. A fürdőben végzett munkákat régészeti szempontból is megfigyeltük, de mivel azokat a régészeti rétegek érintése nélkül végezték el, beavatkozást nem igényeltek.

LÁNG ORSOLYA

29. Budapest, III. Csúcshegy-Harsánylejtő (KÖH 49984)

B, V, LT, RÓ, Á

A Budapesti Történeti Múzeum 2013. október 17–18-án régészeti próbafeltárást végzett a lelőhelyen, a 20646/49. hrsz. alatti, 375 m² nagyságú területen, ahol lakóépület épül.

Első nap (a rendkívül kedvezőtlen, esős, hideg időjárás ellenére) az építkezéshez kapcsolódó földmunkával érintett teljes terület gépi humuszolását elvégeztük. Az iszapoló kanalas markolót a beruházó biztosította. A legfelső, jelenkori humuszréteg és az az alatt húzódó szántott, bolygatott réteg eltávolítását követően a felület finom nyesését kézi erővel végeztük. A sárga, bolygatatlan, agyagos geológiai altalajt a terület DNy-i részén kb. 1 m, az ÉK-i részén kb. 0,60–0,70 m mélységben értük el és tudtuk követni. A nap végére a nyesett felszín ÉK-i végében 5 kisebb régészeti objektum folytja jelentkezett. A gépi humuszolás során kisszámú, jellegtelen szórvány kerámiatöredék került elő a felső humuszrétegből.

Második nap elvégeztük az előkerült jelenségek – 3 kisebb, sekély gödör és 2 oszlophely (cölöplyuk) – bontását és dokumentálását. Két gödör betöltése kevés kézzel formált és korongolt kerámiatöredékeket tartalmazott, melyek alapján az objektumokat feltételezhetően a késő vaskor–római kor időszakára datálhatjuk. Két gödör részben a feltárható terület határán kívülre esett, így ezeket nem tudtuk teljes terjedelmükben kibontani.

Az ásatási szelvény és az előkerült jelenségek geodéziai felmérését a nap folyamán az Aquincumi Múzeum geodétái elvégezték. A helyszíni dokumentáció lezárását követően a területet a beruházónak visszaadtam.

A lelőhelyen korábban (1996–2012 között) végzett ásatások – és elsősorban a szomszédos telkeken zajlott feltárások – eredményeivel összevetve megállapíthatjuk, hogy a több korszak régészeti leleteit és jelenségeit legtöbbször igen nagy sűrűségben rejtő területrészek között helyenként kisebb-nagyobb üres, vagy régészeti objektumokat alig tartalmazó foltok találhatóak. Ezeknek a kevésbé intenzív részeknek az elhelyezkedésére vonatkozólag ugyanakkor nem tudunk megállapítani semmilyen tendenciát, ezért a lelőhelyen bármilyen földmunkával járó tevékenység végzése esetén a továbbiakban is szükség van a próba- és elsősorban megelőző feltárások elvégzésére.

A feltárt leletanyag a BTM Aquincumi Múzeumba került, ahol tisztítását, restaurálását megkezdjük.

TÓTH FARKAS MÁRTON

2013. október 1. és november 19. között végeztünk megelőző feltárásokat a lelőhelyen, a beruházó megbízásából. A jelentés tárgyát képező munkák öt telek (hrsz.: 20646/42, 20655/67, 20655/68, 20655/69, 20655/72) építési helyére, illetve korábban feltáratlan telekrészére terjedt ki, összesen nettó 1024 m² került feltárássra. Az ásatás összesen 13 láda lelettel gazdagította a BTM régészeti gyűjteményeit.

Hrsz. 20646/42 (21. munkaterület): Nettó 233 m² feltárása történt meg megelőző feltárás keretében. Ez a beruházói adatszolgáltatás szerinti tervezett lakóépület építési helyének felelt meg. A terület régészeti intenzitása az előzetes várakozásoktól némileg eltérően alakult, a szomszédos telken múlt évben történt feltáráshoz viszonyítva itt kifejezetten gyér régészeti érintettséget tapasztaltunk. A régészeti jelenségek hozzávetőleg a 134,73–34,16 mBf közötti szinten jelentkeztek, összesen 5 kisebb objektumot azonosíthatunk. Objektumaink mindegyike sekély, amorf beásás, gödör, korhatározó lelet csupán két helyen került elő a betöltésből, ezek öskorra, az elsődleges terepi megfigyelés szerint késő bronzkor–kora vaskor időszakára utalnak.

Hrsz. 20655/67–68–69 (22. munkaterület): Összesen nettó 507 m² került feltárássra megelőző feltárás keretében a három szomszédos telken összefüggően kialakított kutatási területen. Feltárássunk összefüggővé tette a 2005. és a 2006. évi feltárásokat,¹⁶ a két ásatás között eddig feltáratlanul maradt 5–8 m széles sáv lehetőségei szerinti teljes feltárását célozta. A terület régészeti érintettsége teljesen a korábbi megfigyeléseknek megfelelően alakult, kisebb intenzív, és ritkásabb területrészek váltakozását észlelhetjük. A régészeti jelenségek Ny-i, és É-i irányba lejtő felszínen, a 145,42–147,88 mBf szinten jelentkeztek.

¹⁶ RKM 2005, 200–202; RKM 2006, 170.

Összesen 61 régészeti objektumot regisztrálhattunk, melyek legnagyobb része középkori, de a római kor, és az őskor több korszaka is képviseltette magát a területen.

Késő bronzkori kerámiák csoportos megjelenését a nyesési szinten már 2005-ben, a szomszédos munkafelületen is tapasztaltuk, ahogy akkor, úgy idén sem volt eldönthető, hogy ezek pontosan milyen objektumok, vagy réteg maradványait képviselik, mivel beásás feltárás nem volt észlelhető, és a szántás itt bolygatta a legjobban a már viszonylag magasan jelentkező, apróköves altalajt is. Egy nagyobb, csaknem 2 m mély tárlóverem, és két kisebb gödör a késő bronzkor–kora vaskor időszakára volt keltezhető elsődlegesen, egy további 205 cm mélységű verem pedig késő kelta anyagot adott, igaz csekély számban. Utóbbi verem alján egy kézi malom alsó kövét találtuk meg ép állapotban.

A római korra vonatkozóan összesen 3 objektumot fontos kiemelni: A falusias település kerítőárkának igen fontos szakaszát tárhattuk fel idén, az árok D-i, K–Ny-ias irányú szakasza idei munkaterületünkön lezárul, s bár középkori objektumok éppen az eredeti végpontot bolygatták el, a korábbi, északabbi feltárások eredményei alapján valószínűsíthető, hogy itt bejárat nyílhatott Ny felé. Egy kisebb, téglalap alakú beásás, és egy ugyancsak téglalap alakú, gödörházra emlékeztető jelenleg már a kerítőárkon kívül, a feltételezett bejárat közvetlen közelében helyezkedett el, és bele illeszkedik abba a csoportba, amit a szomszédos ásatási felületen már megismerhettünk. A csoportot alkotó beásások közös jellemzője az É–D-ies tájolás, és a gödörházakhoz mérten csekély mennyiségű leletanyag.

A középkori falu létesítményei közül 2 négyzetes gödörház, számos tárlóverem, 2 kemence a kapcsolódó hamuzögödörrel, valamint egy korábban már megismert árok újabb szakasza került feltárára. Kronológiai szempontból is kiemelt jelentősége volt annak a vasolvasztáshoz, vasmegmunkáláshoz köthető műhelyobjektumnak, amit egy korábbi gödörház, és egy szomszédos kemence munkagödörnek helyén létesítettek. A műhely amorf és sekély munkagödörből, ebből induló kisebb beásásokból, valamint a szélén kialakított, sajnos csak roncsolt állapotban fennmaradt kohóból állt. Két hasonló műhelyt 2005-ben tárhattunk fel idei ásatásunk DNy-i szomszédságában.

Hrsz. 20655/72 (23. munkaterület): Nettó 284 m² feltárását végeztük el megelőző feltárás keretében. Ásatási területünk magába foglalta a telken szabályozás szerint beépíthető terület eddig feltáratlan részét, valamint a telek K-i határáig a teljes feltáratlan területrészt, egyetlen összefüggő tömbben. Kisebb, összefüggően nem megnyitható telekrészek maradtak feltáratlanok a telek Ny-i és D-i határa mentén. A régészeti érintettség mértéke és jellege teljes egészében megfelelt az előzetes várakozásoknak, összesen 46 régészeti objektumot azonosíthattunk, melyek a 144,38–146,07 mBf közti szinteken jelentkeztek. A szomszédos területen 2006-ban tett megfigyelésekhez hasonlóan itt is több síkon, egymástól szintben, mélységben különválva jelentkeztek az egyes régészeti korok jelenségei, a területrész intenzív természetes feltöltődésének köszönhetően. Az idei feltárás a középkori réteg teljes, a római kori réteg részleges feltárára adott lehetőséget.

A római réteg feltárt része mindenütt a korábban már nagy számban megfigyelt szőlő ültetögödörök további példányait (összesen 9 db) szolgáltatották, a szőlőskert mind nagyobb része bontakozik ki. Számottevő lelet az ültetögödörökből nem került elő, vizsgálati célokra azonban több földmintát vettünk.

Középkori rétegünk jelenségei szintén jól kapcsolódtak a környező feltárások eredményeihez, ezt a területrészt ipari jellegűnek ismertük meg, feltűnően sok kemence, és kemencebokor került itt feltárára. Idei feltárási területünkre egy önálló kemence, egy kemencebokor (két kemencével) és egy-két kemencét kiszolgáló nagyobb műhelygödör esett. A feltárt kemencék közül három is meglehetősen ép állapotban maradt fenn, boltozatuk jelentős része is megmaradt. Két, belső kemencével rendelkező gödörházat szintén feltárhattunk, az egyik házat vágta az említett kemencebokor, és egy kisebb verem is. Gödörök, vermek formailag is változatos sora egészítette ki az összképet, a nagyobb műhelygödör pedig részben, egy talán nyersanyag kinyerésére szolgáló, gödörkomplexum felhasználásával került kialakításra. A formailag megszokott kemencék mellett két sekélyebb, hosszúkás, gyengén kiégett tűzhely feltárára került sor. A leletanyag az elsődleges, terepi megfigyelések szerint 11–13. századra keltezhető, akárcsak a 22. munkaterület esetében.

Munkatársak: Papp Adrienn (középkori jelenségek), Szilas Gábor (őskori jelenségek).

HAVAS ZOLTÁN

30. Budapest, V. A középkori Pest és környezete (KÖH 66154)

Á, Kk, Kú, Tő

2013. október 31. és november 12. között végeztünk szakfelügyeletet a Vörösmarty téren, a beruházó megbízásából, mivel a téren az É–D-i irányú vízvezeték rekonstrukcióját végezték – a legtöbb helyen új nyomvonalon. A munkaárok mélysége 160 cm volt, kivéve az É-i és a D-i végén, ahol csatlakozott a korábbi nyomvonalhoz. Eddig a mélységig az egész területen újkori feltöltést találtunk. A Deák Ferenc utca és a Vörösmarty tér sarkán egy É–D-i irányú téglacsatorna és téglakna került elő, amelyet részben elbontottak. A Váci utca sarkán, ahol a korábbi nyomvonalhoz csatlakoztak, a munkaárok alja -260 cm volt. Itt a terület közművekkel erősen bolygatott, azonban már elérték a tömött, szürke agyagos, kissé sóderos régészeti kultúrreteget, amelyből 13–16. századi leletanyagot bontottunk ki. A sárga agyagos altalaj -230 cm mélységben található. A munkálatok során, a Vörösmarty tér 5. szám előtt embercsontok kerültek elő, amelyeket egy korábbi közmű építéskor bolygattak meg. A Harmincad utcánál egy nagyobb alapterületű munkagödör készült, ahol a Földalatti Vasút alatt átvezető közműalagútnál végeztek szereléseket. A terület nagy részét az 1500 mm-es vízvezeték beásási árka foglalta el, azonban a keskeny, K-i sávban bolygatatlan felületet találtunk. Itt a rétegsor a következő volt: 130–135 cm vegyes, újkori feltöltés, 40 cm barna homok, alatta sárga homok. Az ÉK-i sarokban 2 sír részlete kerül elő, amelyek a József nádor téren már korábban ismert, késő középkori–hódoltság kori temetőhöz tartozhatnak. A DK-i sarokban 2 beásást tudtunk megfigyelni, egy keskeny, K–Ny-i irányú árkot és egy gödör részletét. Betöltésükből 14. századi kerámiatöredékeket és állatcsontot bontottunk ki.

KOVÁCS ESZTER